

Sygn. akt I UK 27/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 września 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maciej Pacuda (przewodniczący)
SSN Beata Gudowska (sprawozdawca)
SSN Zbigniew Hajn

w sprawie z odwołania W. R.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 18 września 2014 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 9 sierpnia 2013 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

W. R., urodzony w 1944 r., w marcu 2009 r. wniósł o przyznanie emerytury na podstawie art. 27 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.; dalej „ustawa”). Emeryturę przyznano decyzją z dnia 9 kwietnia 2009

r. od dnia 1 marca 2009 r. i obliczono według zarobków z 20 lat i wskaźnika wysokości podstawy wymiaru 172,54%. Następną decyzją z dnia 28 maja 2009 r. przeliczono świadczenie w stosunku do zarobków z okresu innych 20 lat i wskaźnika wysokości podstawy wymiaru 180,85%.

W marcu 2012 r. ubezpieczony złożył wniosek o przeliczenie emerytury w sposób najbardziej dla niego korzystny - z uwzględnieniem art. 55 ustawy o emeryturach i rentach - wskazując na swe dalsze ubezpieczenie, po uzyskaniu emerytury, po dniu 1 marca 2009 r. Decyzją z dnia 25 kwietnia 2012 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych, odmówił przeliczenia emerytury na zasadach przewidzianych w art. 26 ustawy, a wyrokiem z dnia 11 września 2012 r. Sąd Okręgowy w K. oddalił odwołanie ubezpieczonego od tej decyzji. Uwzględnił, że prawo do emerytury „kapitałowej”, której przyznania ubezpieczony żądał, jest przewidziane w art. 24 i 26 ustawy o emeryturach i rentach dla osób urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r. Ubezpieczeni urodzeni przed dniem 1 stycznia 1949 r., muszą - do jej uzyskania - spełnić warunki przewidziane w art. 55 ustawy, czyli łącznie wieku emerytalnego oraz stażu, przewidzianych w art. 27 ustawy, kontynuowania ubezpieczenia po osiągnięciu wieku emerytalnego oraz złożenia wniosku o emeryturę po dniu 31 grudnia 2008 r. W ocenie Sądu, emerytura tak obliczona może być przyznana tylko osobie, która jeszcze nie pobierała emerytury. Sąd wskazał, że ubezpieczony nie spełnia tego warunku, gdyż pobiera emeryturę przyznaną z racji ukończenia 65 lat i nie może uzyskać kolejnej emerytury („emerytury po emeryturze”).

Wyrokiem z dnia 9 sierpnia 2013 r. Sąd Apelacyjny, Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił apelację ubezpieczonego. Podkreślił, że do ustalenia wysokości emerytury na podstawie art. 55 ustawy o emeryturach i rentach, po stronie składającego wniosek o emeryturę muszą zaistnieć przesłanki konieczne do nabycia prawa do nowej emerytury. Skarżący nabył już prawo do emerytury w związku z ukończeniem powszechnego wieku emerytalnego i prawo takie nie może mu być przyznane powtórnie na podstawie tych samych przesłanek. Sąd powołał się na pogląd wypowiedziany przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 4 lipca 2013 r., II UZP 4/13 (OSNP 2013 nr 21-22, poz. 257), że ubezpieczony urodzony przed dniem 1 stycznia 1949 r., który po osiągnięciu powszechnego

wieku emerytalnego kontynuował ubezpieczenie i wystąpił o emeryturę po dniu 31 grudnia 2008 r., ma prawo do jej wyliczenia na podstawie art. 26 w związku z art. 55 ustawy o emeryturach i rentach, niezależnie od tego, czy wcześniej złożył wnioski o emeryturę w niższym wieku emerytalnym lub emeryturę wcześniejszą. Podkreślił jednak, że nie jest kwestionowana w orzecznictwie możliwość kilkakrotnego uzyskiwania prawa do emerytury, lecz tylko wówczas, gdy każdorazowo o ziszczeniu się ryzyka emerytalnego decydują inne przesłanki. W rozpoznawanej sprawie nie można mówić o prawie do złożenia kolejnego wniosku o emeryturę, gdyż od marca 2009 r. ubezpieczony realizuje prawo do emerytury w związku z osiągnięciem wieku 65 lat i nie przysługuje mu prawo do innej emerytury.

Skarga kasacyjna ubezpieczonego, obejmująca wyrok Sądu drugiej instancji w całości, z wnioskiem o jego uchylenie i orzeczenie co do istoty sprawy, ewentualnie o uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi drugiej lub pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, została oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego – art. 55, art. 114 ust. 1, art. 118 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.) przez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że wcześniejsze ustalenie prawa do emerytury ubezpieczonemu urodzonemu przed dniem 1 stycznia 1949 r., w wysokości wynikającej z art. 27 uniemożliwia pozytywne załatwienie wniosku o przyznanie mu prawa do emerytury z zaznaczeniem wybrania najkorzystniejszego wyliczenia na podstawie art. 26 ustawy. Stwierdził, że w art. 55 ustawodawca dał prawo wyboru uprawnionym, czy chcą skorzystać z emerytury obliczonej w starym systemie składkowym, czy na zasadach kapitałowych. Powołując się na uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 2013 r., II UZP 4/13, oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 lipca 2013 r., II UK 424/12 (niepubl.), podkreślił, że w tych sprawach ubezpieczonym przyznano najpierw prawo do świadczenia emerytalnego, a następnie po przedłożeniu dodatkowych dokumentów na ich wnioski ustalono wysokość świadczenia emerytalnego na zasadach kapitałowych. Zauważył również, że z uzasadnienia uchwały Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 2013 r., II UZP 4/13, wynika, iż przepis art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych nie zabrania składania więcej niż jednego wniosku o wyliczenie wysokości świadczenia

emerytalnego na zasadach kapitałowych nawet wtedy, gdy uprawniony złożył wcześniej wniosek o emeryturę w niższym wieku emerytalnym lub emeryturę wcześniejszą.

Skarżący postawił również zarzut naruszenia przepisów postępowania – art. 397 k.p.c. w związku z art. 328 § 1 k.p.c. – przez nieustosunkowanie się w uzasadnieniu wyroku Sądu drugiej instancji do podniesionych w apelacji zarzutów co do prawidłowości oceny wyliczenia przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych emerytury według najbardziej korzystnego przelicznika oraz możliwości ponownego ustalenia wysokości świadczenia emerytalnego po uprawomocnieniu się decyzji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Emerytura na podstawie art. 27 ustawy o emeryturach i rentach przysługiwała przed 1 stycznia 2013 r. (przed zmianą wynikającą z art. 1 pkt 8 ustawy z dnia 11 maja 2012 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2012 r., poz. 637) ubezpieczonym urodzonym przed dniem 1 stycznia 1949 r., którzy osiągnęli powszechny, podstawowy wiek emerytalny, wynoszący co najmniej 65 lat dla mężczyzn, i wykazali okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 25 lat. Emerytura ta, tak w poprzednim stanie prawnym, jak obecnie, obliczana jest według zasady określonej w art. 53 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.) jako procent kwoty bazowej oraz okresów składkowych i nieskładkowych wyliczony według wskaźników wskazanych w art. 53 ust. 1 pkt 2-3, z uwzględnieniem art. 55. Oznacza to, że dla niektórych osób urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r. przewidziana została możliwość obliczenia emerytury według wartości zgromadzonych składek, na zasadach określonych w art. 25 i 26 ustawy. Dotyczy to tych osób, które po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego pozostawały w ubezpieczeniach emerytalnym i rentowych (obowiązkowych lub dobrowolnych), a z wnioskiem o emeryturę wystąpiły po dniu 31 grudnia 2008 r. Warunkiem uwzględnienia takiego wniosku jest ustalenie, że emerytura obliczona na podstawie art. 26 jest wyższa od obliczonej zgodnie z

art. 53, co jest możliwe w przypadku osób, które po wejściu w życie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych podlegały ubezpieczeniom przez odpowiednio długi okres i osiągały wysokie przychody.

Wątpliwości powstałe na tle stosowania art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych zostały rozstrzygnięte w orzecznictwie przez stwierdzenie, że ustanawia on uprawnienie do przeliczenia emerytury ustawowej przez ubezpieczonych urodzonych przed dniem 31 grudnia 1948 r., którzy po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego kontynuowali ubezpieczenie i wystąpili o emeryturę po dniu 31 grudnia 2008 r. niezależnie od tego, czy wcześniej złożyli wniosek o emeryturę w niższym wieku emerytalnym lub o emeryturę wcześniejszą (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 2013 r., II UZP 4/13, OSNP 2013 nr 21-22, poz. 257). Sąd Najwyższy uznał także, że emeryt pobierający emeryturę przyznaną i obliczoną niezgodnie z wnioskiem emerytalnym (wadliwie) na podstawie dotychczasowych zasad (art. 27 w związku z art. 53 ustawy o emeryturach i rentach) nie traci prawa do ustalenia korzystniejszej wysokości emerytury „kapitałowej” (art. 26 w związku z art. 55 tej ustawy), jeżeli kontynuował ubezpieczenia emerytalne i rentowe oraz gdy z wnioskiem o przyznanie tej emerytury wystąpił po dniu 31 grudnia 2008 r. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 września 2013 r., II UK 23/13, OSNP 2014 nr 6, poz. 85). Z motywów tego orzeczenia wynika, że także emeryt, który po ustaleniu i pobraniu emerytury był osobą czynną zawodowo i z tego tytułu kontynuował obowiązkowe ubezpieczenia emerytalne i rentowe, zachował status ubezpieczonego spełniającego warunki do uzyskania najkorzystniejszego wymiaru należnego mu świadczenia emerytalnego, w tym do jego obliczenia metodą „kapitałową”, jeżeli emerytura obliczona według nowych zasad na podstawie art. 26, jest wyższa od obliczonej zgodnie z art. 53 ustawy emerytalnej, o ile spełnił warunki wymagane w art. 55 tej ustawy, w tym złożył wniosek emerytalny po dniu 31 grudnia 2008 r.

To stanowisko zostało sformułowane wobec emeryta, który pobierał emeryturę przyznaną i obliczoną wadliwie, niezgodnie z wnioskiem o jej przyznanie „w najkorzystniejszym wariantcie”. W takim wypadku emeryt - w ocenie Sądu Najwyższego - nie utracił prawa do obliczenia korzystniejszej wysokości emerytury na podstawie art. 26, jeżeli kontynuował ubezpieczenia emerytalne i rentowe, skoro

już w pierwszym wniosku o emeryturę złożonym po dniu 31 grudnia 2008 r. domagał się jej przyznania „w najkorzystniejszym wariantcie”, obejmującym obliczenie na podstawie art. 55 ustawy.

W kolejnym wyroku z dnia 7 listopada 2013 r., II UK 143/13 (niepubl.) Sąd Najwyższy uznał, że art. 55 ustawy, umożliwiając ubezpieczonym urodzonym przed 1 stycznia 1949 r. wyliczenie emerytury uzyskanej po ukończeniu wieku powszechnego, według art. 26, „zrównuje” w pewnym sensie sytuację osób urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r. z sytuacją osób urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., które - jeśli nabyły prawo do emerytury w niższym wieku emerytalnym albo do tzw. emerytury wcześniejszej - mogą, osiągając powszechny wiek emerytalny, złożyć wniosek o ustalenie prawa do emerytury w powszechnym wieku emerytalnym, wyliczanej według art. 24 ustawy. W związku z tym przyjął, że jeżeli istnieje możliwość obliczenia emerytury przysługującej ubezpieczonemu na podstawie art. 27 (urodzonemu przed dniem 1 stycznia 1949 r.), który kontynuował ubezpieczenia emerytalne i rentowe po osiągnięciu przewidzianego w tym przepisie wieku emerytalnego oraz z wnioskiem o przyznanie emerytury wystąpił po dniu 31 grudnia 2008 r., organ rentowy jest zobowiązany obliczyć należne mu świadczenie emerytalne zarówno według dotychczasowych zasad (art. 27 w związku z art. 53), jak i według nowych zasad (art. 26 w związku z art. 55), a następnie przyznać mu emeryturę w wyższej wysokości (art. 55 w związku z art. 100 ust. 1 ustawy).

Przedstawione orzeczenia wskazują na kierowanie się przy wykładni art. 55 ustawy brzmieniem przepisu, z dostrzeżeniem, że nie wynika z niego, by wniosek o emeryturę w powszechnym wieku musiał być pierwszym wnioskiem o świadczenie. Traktuje się także zawartą w nim regulację jako uprawnienie do przeliczenia emerytury przyznanej i wypłacanej na podstawie art. 27 ustawy przez wszystkich ubezpieczonych, którzy nadal, po uzyskaniu statusu emeryta, opłacają składki na ubezpieczenie społeczne emerytalne i rentowe, przez co pomnażają swoje konto, pod warunkiem jednak, by wystąpili z wnioskiem o emeryturę nie wcześniej niż po dniu 31 grudnia 2008 r., czyli by nie mieli ustalonego prawa do emerytury przed wskazaną datą. Nawiązując do wykładni historycznej, Sąd Najwyższy w wymienionej uchwale wskazał, że sposób wyliczania emerytury w tzw. formule zdefiniowanej składki zaczął obowiązywać dopiero od dnia 1 stycznia 2009 r., więc

warunek kontynuowania ubezpieczenia i wystąpienia z wnioskiem po dniu 31 grudnia 2008 r. miał umożliwić wyliczenie emerytury od sumy składek odkładanych na indywidualnym koncie ubezpieczonego, stąd przywiązywanie znaczenia do kontynuowania opłacania składek, a nie do ubiegania się o emeryturę wcześniejszą lub w niższym wieku emerytalnym. Sąd Najwyższy wskazał także w uchwale, że - uwzględniając art. 21 ust. 2 tej ustawy - na emeryturę można przechodzić kilka razy.

Podzielając ten pogląd, można zaaprobować stanowisko Sądu Apelacyjnego, że nie jest kwestionowana w orzecznictwie możliwość kilkakrotnego uzyskiwania prawa do emerytury, lecz tylko wówczas, gdy każdorazowo inne przesłanki będą decydowały o ziszczeniu się ryzyka emerytalnego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2005 r., I UK 120/04, OSNP 2005 nr 16, poz. 257 oraz uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2004 r., II UZ 13/04, OSNP 2004 nr 23, poz. 409).

Za nietrafną należy jednak uznać konstatację tego Sądu, że osobom wskazanym w art. 55 ustawy i spełniającym przewidziane w tym przepisie warunki, może być przyznana emerytura obliczona w sposób określony w art. 26 ustawy. Nie można w takim wypadku mówić o złożeniu kolejnego wniosku emerytalnego o przyznanie „emerytury po emeryturze”. W art. 55 chodzi nie o przyznanie, lecz o obliczenie według innych zasad emerytury już nabytej po spełnieniu warunków z art. 27 ustawy i przyznanej na wniosek złożony po dniu wskazanym w tym przepisie. Wyraźnie stanowi się w nim o możliwości obliczenia emerytury na podstawie art. 26, czyli – wnioskując z treści przepisu – emerytury przyznanej na wniosek zgłoszony po dniu 13 grudnia 1948 r., po spełnieniu warunków określonych w art. 27 ustawy. Nie chodzi też o osoby, które wstrzymywały się z pobieraniem należnej emerytury. Pogląd o czystym koncie emerytalnym osób zgłaszających wniosek na podstawie art. 55 ustawy został obalony we wspomnianej uchwale z dnia 4 lipca 2013 r., II UZP 4/13. Gdyby zresztą ustawodawca miał uznać taką praktykę przy zastosowaniu art. 55 ustawy za niedopuszczalną, niezbędne byłoby zaznaczenie w tym przepisie, że wyliczenie emerytury w powszechnym wieku emerytalnym możliwe jest tylko raz, w związku z pierwszym wnioskiem emerytalnym. Takiego zastrzeżenia nie ma w treści tego

przepisu oraz nie można go z niej wywodzić (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 marca 2014 r., I UK 345/13, niepubl.).

Według Sądu Najwyższego, nie jest możliwa utrata uprawnienia do zweryfikowania wysokości długoterminowych świadczeń emerytalnych ustalonych w deklaratoryjnych decyzjach emerytalnych, więc emerytura może być wyliczona równolegle według zasad ustalonych w art. 53 w związku z art. 27 i według nowych zasad wynikających z art. 26 w związku z art. 55 (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2013 r., II UK 143/13, niepubl.).

Należy podkreślić, że zasadnicze znaczenie dla zastosowania art. 55 ustawy ma utrzymywanie przez osobę w nim określonej statusu osoby ubezpieczonej (art. 4 ust. 13 ustawy), oraz stwierdzić, że status ten zachowują osoby, które przeszły na emeryturę, jeżeli po przyznaniu prawa podlegają obowiązkowym lub dobrowolnym ubezpieczeniom społecznym (art. 13 i 14 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych; jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1442 ze zm.). W konsekwencji, emerytura osób, które spełniły warunki przewidziane w art. 27 i pobierały świadczenia na wniosek złożony po dniu 31 grudnia 2008 r. powinna być wyliczona na podstawie art. 53 z uwzględnieniem art. 55 w związku z art. 26 ustawy, jeżeli po ukończeniu wieku 60 lub 65 lat podlegały ubezpieczeniom społecznym obowiązkowo lub dobrowolnie.

W niniejszej sprawie oznacza to, że skoro skarżący kontynuował ubezpieczenia emerytalne i rentowe oraz spełniał warunki, o których mowa w art. 55 ustawy, w tym złożył wniosek o przyznanie emerytury na podstawie art. 27 ustawy po dniu 31 grudnia 2008 r., to emerytura powinna mu być wyliczona na podstawie art. 53 i – jak ten przepis stanowi - „z uwzględnieniem” art. 55 ustawy.

Z tych względów, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.).